

● KULTURA ● KULTURA ● KULTURA

Uspeh harmonikarskega orkestra v Avstriji

Pred kratkim se je harmonikarski orkester KUD Vide Pregarc z visokim priznanjem vrnil s tekmovanja v Avstriji. Ansambel, ki deluje že 27 let, je tako znova potrdil svoj visok izvajalski nivo.

Na tekmovanju v Amstertenu pri Linzu so nastopale harmonikarske komorne skupine in orkestri iz Avstrije in kot edini tuji gost naš orkester. Izvajalci so bili glede na zahtevnost izvajane skladbe razvrščeni v 4 težavnostne skupine

(Vorstufe, Hauptstufe, Oberstufe in Kunststufe). Naš orkester pod vodstvom Srečka Piškurja je nastopil s izvorno skladbo Primoža Ramovška. Zakaj pa ne, ki jo je avtor napisal lani prav zanj. Ker skladba še ni bila poznana, so jo uvrstili v tretjo težavnostno stopnjo. Tu so nastopali res izredno kvalitetni orkestri, vendar pa s standardnim, preizkušenim programom. Prav izbirni skladbi, ki je s svojim modernim glasbenim jezikom izzvala

pri poslušalcih veliko navdušenje, in pa seveda tudi odlični izvedbi se imamo zahvaliti za veliko priznanje. Orkester KUD Vide Pregarc je žirija ocenila z odlično (ausgezeichnet) in prvim mestom med odličnimi. Hkrati si je priigral še častni pokal in grb mesta Amstertna. Na popoldanskem slavnostnem koncertu je naš orkester nastopil zadnji in požel še enkrat navdušeno odobravanje nabito polne dvorane.

SREČKO PIŠKUR

Hiša za Gradom št. 1

Ob svojem občinskem prazniku 22. juniju so družbenopolitične organizacije in skupščine občine Ljubljana Center izdale knjigo *Draga Košmrlja in Žive Kraigher z naslovom Hiša za Gradom št. 1*. V njej Košmrlj opisuje delo komunistov tako imenovanega »zagrajskega kolektiva«, zbranih v klubu Njiva, ki so bili zaradi svojih stališč do kmečkega in nacionalnega vprašanja izključeni iz komunistične partije, a so kljub temu postali organizatorji narodnoosvobodilnega boja, pripadnost temu gibanju pa potrdili s krvjo in svojimi življenji. Kraigherjeva pa je opisala dejavnosti članov okrožnega komiteja SKOJ za mesto Ljubljana v letih 1941 in 1942. Posebno privlačnost daje prispevku avtoričina sproščena pripoved o doživljanju ljudi, o nji-

hovi intimi, kar je spretno povezala v sliko nepozabnih borcev za svobodo. Ta knjiga bo zanimivo branje za vsakogar, ki ga zanima preteklost našega mesta in naprednega gibanja.

Knjigo lahko kupite, oziroma naročite na naslov: občinski odbor ZZB NOV Ljubljana Center, Adamič-Lundrovo nabrežje 2, Ljubljana. Cena je 4500 din. Lojz Tršan

Umrl je slovenski slikar in grafik Miha MALEŠ (1903—1987)

Ni minilo še leto, odkar smo v galeriji Commerce, imeli priložnost videti malo retrospektivo Maleševega bogatega ustvarjalnega opusa.

Danes Mihe Maleša ni več med nami. Ob njegovi zadnji veliki pregledni razstavi leta 1974 v Moderni galeriji je Zoran Kržišnik zapisal: »Za popularizacijo slovenske umetnosti in sploh za delež likovne umetnosti v kulturni zavesti slovenskega človeka je storil Miha Maleš več kot kateri koli naš ustvarjalec od Jakopiča dalje...«

Miha Maleš ni bil le slikar in grafik, marveč tudi organizator likovne dejavnosti. V Ljubljani je vodil celo rezbarsko in pozlarsko delavnico in bil urednik prve predvojne slovenske likovne revije UMETNOST.

Rojen je bil na Jeranovem nad Kamnikom; poleg Ljubljane pa so njegove življenjske postaje še Zareb, Dunaj, Pariz in Praga. V Pragi je študiral grafiko pri profesorjih Bromseju in Thieleju in prav Praga je odločilno vplivala na nadaljnje Malešovo ustvarjanje.

Bil je pretežno grafik in gojil je prav vse grafične tehnike od klasičnega lesoreza, pa do sitotiska. Z lahkonostjo, včasih malce tudi improvizirano risbo je beležil naravo in dogodke okoli sebe. Že med študijem v Pragi je razvil tako imenovani lirčni ekspresionizem.

Veliko je črpal tudi iz slovenske in jugoslovanske ljudske zakladnice. Dela, ki so nastala na popotovanjih ob našem Jadranu in Makedoniji je izdal v dveh monografijah: *Jadranski motivi* in *Makedonija*.

Komisija za samomore

V krajevni skupnosti Zadorb smo si pred kratkim lahko ogledali res odlično igro Komisija za samomore v izvedbi dramske skupine Bajar. Vodi jo seveda Majda Tomc. Kljub temu, da so pod njenim budnim očesom že nastale igrice od Čarovnika iz Oza do Saprimske, pa ne moremo reči, da nismo bili nad igro prijetno presenečeni. Odlična uprizoritev in smiselnost igre sta pripomogla k uspehu dramske skupine Bajar.

Scena — čakalnica in v njej ljudje, ki so se naveličali življenja. Nosača služkinja, ki jo je fant zapustil, brezposelni mladenič, ki ga rad malce srkne in zelo potrpežljivi, ki pravzaprav nima vzroka za samomor. Med njimi se razvije pogovor, ko vstopi v čakalnico že osiveli gospod profesor, katerega geslo je, da ne smeš umreti prezgodaj, pa tudi prepozno ne, umreti moraš ravno pravi čas. Tako je spoznal, da bi rad umrl, dokler ni še nikomur v napoto in še lahko sam skrbi zase. Služkinja se odloči za samomor, ker je nihče noče vzeti v

službo noseče, in ker jo je zapustil fant. Tudi brezposelni si je že priskrbel pištolo, da se bo pokončil, saj nima ne dela ne stanovanja. Moški pa, kot pravi sam, je nesrečen človek, žena ga ima ovitega okrog mezinčka, povrh vsega pa so ga še v službi postavili na slabše delovno mesto. Tako vsi čakajo, da jim komisija izda dovoljenje, da naredijo samomor. Med čakanjem pride v čakalnico pesnik, ki bi želel spremeniti svet. Reven je in moti ga vsa gnila družba...

In na koncu še HAPPY END. Brezposelnemu mladeniču komisija najde delo, pesniku bo založba natisnila knjigo njegovih pesmi, služkin-

njo pa bo vzel v službo profesor (saj ima) in konec koncev, stari ljudje imajo vedno radi majhne otroke. Vsi se oznaajo, da je vredno živeti in da za dežjem vedno posije sonce. Tako je igra prepolna še zadnji dvom v gledalcih, da ima življenje smisel kljub marsikateremu razočaranju. Dramski skupini Bajar želimo, da bi pripravila še veliko podobnih predstav in ne dvomimo, da jim bo to tudi uspelo. Upajmo tudi, da bodo naslednjo igrice že lahko igrali na odskih deskah v dvorani krajevnih skupnosti Zadorb in ne le v majhni sejni sobi.

Torej — le tako naprej, Bajar! TANJA BRICELJ

● V SPOMIN

Frane Cerar

Smrt je iz naših vrst iztrgala Franca Cerarja, predvojnega komuniste, nosilca partizanske spomenice 1941, aktivista OF, udeleženca NOV, plemenitega človeka, ki je vse do zadnjega dne ostal zvest ideji osvoboditve človeka.

Franc Cerar se je rodil 19. novembra 1909, leta v kmečki družini v Slapah. Ko mu je bilo sedem let, mu je umrl oče, zato je moral že zelo zgodaj poprijeti za vsa dela in pomagati materi pri kmečkih opravilih in skrbi za mlajše brate in sestre.

Družina se je v takratnih zaostrenih buržoaznih, socialnih, agrarno zaostalih razmerah težko prebijala skozi življenje, kar je tudi vplivalo na njeno napredno opredelitev.

Franc Cerar se je začel zelo zgodaj politično udeleževati in iskati svojo opredelitev. To je našel šele v stiku z naprednim revolucionarnim gibanjem, kateremu se je ves predal in tak tudi ostal vse svoje življenje. Že leta 1936 je postal član komunistične partije v Polju in aktivno deloval v Zaloški vzajemnosti, ko so leta 1937 začeli organizirati društvo kmečkih fantov in deklet, je postal po nalogu partije organizator tega društva v Polju. Ko pa se je ustanovila celica komunistične partije v Slapah, pa je postal njen prvi sekretar. Po okupaciji leta 1941 se je vsa Cerarjeva družina vključila v narodnoosvobodilno gibanje, hiša je postala eno izmed središč,

kjer so zbirali in po bunkerjih skrivali orožje in drug material, ko je bila v Slapah ustanovljena terenska organizacija OF, je bila družina med prvimi njenimi najbolj aktivnimi člani.

Franc je bil odgovoren za prevoze materiala iz Ljubljane in se zlasti za prevoze s čolnom preko Ljubljane. Varno je bilo preplavljeno na tone materiala in lahko rečemo na stotine ljudi, med drugimi tudi skoraj celotno slovensko politično in vojaško vodstvo, ko je odhajalo iz Ljubljane na Dolenjsko.

Franc Cerar je po kapitulaciji Italije vstopil v NOV, od tu je odšel na politično delo kot aktivist, zaradi bolezni je bil leta 1944 poslan v bazo v Zadorb, kjer je bil sekretar zbirnega centra. Po osvoboditvi pa je ostal na kmetiji.

Znana so njegova prizadevanja za ustanavljanje takratne kmetijske zadrage v Polju in razvoj sodobnega kmetijstva.

Za predvojno, medvojno in po vojno revolucionarno delo je Cerarjeva družina leta 1985 prejela zloto plaketo ilegalca, ki jo podeljuje skupščina mesta Ljubljane.

Cerar je bil France šibkega zdravja, je odločno in vztrajno skrbel za svoj dom in družino. Ves čas je bil skromen, pošten, predan in ugleden občan, takega bomo ohranili v spominu.

V imenu skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij se je ob njegovem preranem grobu, 23. junija, poslovil Ivan Kuhar, predsednik OK ZKS.

MLADI PIŠEJO ● MLADI PIŠEJO

ZBOR PIONIRJEV JUGOSLAVIJE

V jutru, v katerem se je obetalo sonce, smo se zbrali pred slovito staro lokomotivo. Vlak, ki naj bi pripeljal v mesto, kjer se bomo zbrali pionirji iz Jugoslavije, je pripeljal na peron.

Veseli smo poskakali gor, saj smo vedeli, da nas čaka prečudoviti Koper s svojo obalo, ladjami in morjem. Pot nas je vodila skozi predore. Z lepe višine smo celo videli znamenite cerke v Hrastovljah, v kateri je znamenita freska Mrtvaški ples.

Pokrajina se je spreminjala. Vrtače, uvale in celo reka, ki je tekla mimo.

Vlak je bil poln našega veselja in vršiča.

Peljali smo se mimo znanih solin. Vlak je pripeljal na cilj.

Velika parola nas je pozdravila: ZDRAVO PIONIRJI!

Poslušali smo slovesen govor, orkester in pevski zbor. Vse to smo doživeli v obmorskem mestecu, ki je naše okno v svet.

Ogledali smo si mestece. Hodili smo po ozkih ulicah, ki so skoraj značilnost primorskega sveta. Ogledali smo si tudi vojaško ladjo. Nekateri pionirji so z navdušenjem sprepevali mornarje o delovanju ladje.

Ko smo posedli ob obali, smo opazili ladjo, ki je pravkar izplula iz pristanišča. Bila je velika tovorna ladja. Ko smo se z zagorelimi obrazi odpravljali domov, smo sklenili, da nikoli ne bomo pozabili tega obmorskega mesteca.

TINA GLOBOKAR, 5.d
OŠ Karel Destovnik-Kajuh

tega našega tovariša, ki je bil leta 1925 obsojen na 20 let robije in vse to zaradi muhavosti režima...«

V Mariborski kaznilnici je odklonil pogojni odpust z besedami: »Namen pogojnega odpusta je, da se pogojno odpušteni obsojenec poboljša oziroma, da pokaže vsaj voljo k poboljšanju. Jaz pa se svojemu političnemu prepričanju ne morem odreči, zaradi tega za pogojni odpust ne bom prošil.«

Po prestani kazni leta 1934 se je moral za nekaj časa nastaniti v rojstnem Kumrovcu, toda kmalu mu je uspelo oditi v Samobor, od tu pa je šel kot sekretar PK KPJ za Hrvaško na Dunaj, kjer je bil sedež CK KPJ, tu so ga avgusta kooptirali za člana politbiroja CK KPJ. Decembra meseca je vodil IV. državno konferenco v Ljubljani. Pri organiziranju in pripravih le-te se je tovariš Tito, od kar se je vrnil iz ječe je uporabljal ta psevdonim, seznanil z Edvardom Kardeljem. O vtisih in njunih prvih srečanjih je Edvard Kardelj napisal: »Tito ni prišel od nekega drugega, da bi nam prebral lekcijo o tem, kako in kaj moramo delati in nato spet odšel. Ne, sedel in razmišljal je skupaj z nami. Z nami vred je kritično analiziral položaj v družbi in partijske akcije ter sodeloval pri iskanju načina, kako bi se partija najširše in najtrdnije povežala z delavskimi množicami.« O čemer so tudi največ govorili, v tem zadnjem mesecu leta 1934. Po težki gospodarski krizi se je v tem letu položaj nekoliko izboljšal, toda še vedno je med delavci vrelo, organizirali so

stavke, ki so bile dobro pripravljene in vodene, tako tudi uspehi niso izostali. Revolucionarnost je bilo čutiti tudi med mladino, študenti, na katero prav tako opozarja: »Mladina je borbena, polna poleta in moči. Rada bi to moč in polet izkazala v bojih in akcijah. Tovariši izkoristite borbennost mladih, obrnite jo v pozitivno smer!«

50-letnica prihoda Tita na čelo KPJ

Sredi februarja 1935 je Josip Broz po sklepu CK za dve leti odšel v SZ na delo v balkanski sekretariat Kominterne, ter se seznanil z mnogimi člani komunističnih strank iz različnih dežel, tako z Vilhelmom Pieckom, Georgijem Dimitrovom in Palmirom Togliattijem, največ pa je imel stikov s predstavniki balkanskih držav. V času bivanja v Moskvi je poleg predavanja, ki jih je imel na leninski šoli in na KUNMZ, tudi sam veliko študiral. Skupaj s komunisti, ki so se šolali na KUNMZ je imel različne sestanke, predvsem o položaju v domovini, od koder je vseskozi dobival poročila. Na podlagi teh poročil in na podlagi sprejetih sklepov na VII. kongresu Kominterne (25. julij — 20. avg. 1935) so predstavniki KPJ, ki so živeli v Moskvi, sprejeli nove smernice za delo komunistov v domovini. Komunisti naj sodelujejo v sindikatih, tudi naj

ne zanemarijo dela v različnih društvi, organizacijah, kjerkoli, samo naj ne bodo zaprti le v svoj ozek krog. Govorili so tudi o tem naj se CK KPJ vrne v domovino, ker ravno njihova izoliranost od množice, oziroma trenutnega položaja v državi je tudi vzrok, da partija nima takega pomena, kot bi ga lahko imela.

Sredi oktobra 1936 je bil Tito na Dunaju, od tu, kasneje iz Pariza (sedež CK KPJ) je večkrat potoval v domovino, prvič, da bi organiziral pomoč in prostovoljce, ki bi odšli v Španijo na pomoč borcem ljudske fronte, ki so se borili proti Francu.

V letu 1937, ko je bil v domovini pa je pripravil in vodil več razgovorov z vodilnimi partijskimi delavci predvsem v Sloveniji in Hrvaški. Skupaj z Edvardom K. sta začela pripravljati ustanovna kongresa nacionalnih partij Slovenije in Hrvatske. Temu uspehu pa so sledile težave, kajti Kominterni, ki ni imela točnih podatkov o stanju in delu komunistov v domovini, je KPJ želela razpustiti. Njenega generalnega sekretarja Josipa Čizinskega — Gorkiča so poklicali v Moskvo, kjer so ga likvidirali in del CK KPJ.

Tov. Tito, ki je bil takrat organizacijski sekretar partije je o tem, na svačeni seji IV. kongresa ZKJ povedal: »Za oblikovanje pravilne politike in uspešno delovanje KPJ je bil bistvenega pomena sklep, da se njeno vodstvo preseli iz tujine v domovino, ter da se partija osamosvoji v vsakej pogledu, tudi finančno. To je omogočilo partiji, da je postala samostojna sila jugoslovanskega

delavskega gibanja, da je pravilno ocenila dejanski položaj v državi in da je sestavila tak akcijski program in uporabljala take oblike dela, ki so KPJ povežale z najširšimi delavskimi množicami in vsemi naprednimi silami. Partija z vodstvom v domovini, ki je dobro poznala razmere, se je bila sposobna upreti vsem dogmatiskim silam v Kominterni, ki so podcenjevale delavsko gibanje v Jugoslaviji in predlagali razpust Komunistične partije Jugoslavije, pri čemer so se sklicevali na poprejšnje frakcijske boje.«

Novo vodstvo KPJ, čeprav začasno je Tito sestavil leta 1938. V njem so bili poleg njega še Edvard Kardelj, Franc Leskošek, Miha Marinko, Milovan Djilas, Aleksander Ranković, Rade Končar in sekretar CK SKOJ Ivo Lola Ribar. Kljub težkim časom, fašizem se je vedno bolj širil po Evropi, v domovini pa nazadnjaštvo, gospodarske težave, je novemu vodstvu in Titu uspelo, da Kominterni ni razpustila KPJ.

Partija se je vedno bolj povezovala z ljudstvom in skupnem boju — ljudsko frontnem gibanju — proti fašizmu, o tem so komunisti razpravljali na različnih posvetovanjih, ki so bili v različnih krajih Jugoslavije, nekateri so potovali tudi v Slovenijo, katerih se je udeležil tudi Tito. Eno izmed večjih je bilo leta 1939 v Tacnu pod Šmarno goro, kjer se je zbralo 30 komunistov iz vseh krajev Jugoslavije razen Makedonije in Dalmacije, ter je bila ena izmed pomembnejših razprav o pripravi na peto partijsko konferenco, na kateri bi

pregledali in ocenili delo po IV. partijski konferenci, ter se prilagodili, oziroma pripravili načrt za nadaljnje delo v tistih nemirnih časih, ter pripravili ljudi, da bi razumeli in sprejeli pakt o nenapadanju, ki ga je podpisala SZ dežela delavcev — komunistov, z nacistično Nemčijo. O tem in o samem delu v domovini, je Tito poročal generalnemu sekretarju Kominterne, na svojem zadnjem obisku pred vojno jeseni 1939. V Jugoslavijo se je vrnil v mesecu maju 1940 preko Turčije.

V državna konferenca, ki je bila 19.—23. oktobra 1940, pred tem pa so potekale pokrajinske partijske konference in obeh nacionalnih. V Sloveniji je bila junija 1940 v Judeževi hiši v Vinjah nad Dolskim, na kateri je bil tudi Josip Broz. Predstavniki komunistov iz vse Slovenije so izvolili 13 delegatov, ki so poleg članov CK KPS Edvarda Kardelja in Franca Leskoška, zastopali slovenske komuniste v Dubravi pri Zagrebu. 105 delegatov, ki so prišli iz vse Jugoslavije so poslušali Titov referat, v katerem je predvsem poudaril kakšno škodo so naredili frakcijski boji v partiji med obema konferencama, zato naj se sedaj borijo zato, da bo partija čimbolj povezana z delavci, kmeti in vsemi demokratičnimi silami. Naloga vseh komunistov je, da se na čelu vseh teh sil opre na SZ v boju proti bližajočemu fašizmu, kajti »Jugoslovanski narodi nočejo fašizma, nočejo totalitarne sistema, nočejo postati sužnji nemške in italijanske finančne oligarhije, kakor se nikoli niso hoteli sprijazniti s polkolonialno odvi-

snostjo, ki so jo jim vsilile tako imenovane zahodne demokracije po prvi imperialistični vojni.«

Potrnilo tem Titovim besedam so bile demonstracije v Beogradu in drugih krajih Jugoslavije, ko sta na Dunaju predsednik jugoslovanske vlade Dragiša Cvetković in Aleksander Cincar-Marković podpisala pogodbo o pristopu Jugoslavije k silam osi, 27. marec 1941 je bil dan, ko je KPJ po dolgih letih zopet legalna stranka, čeprav ne na papirju z zakonom dovoljena, narodi Jugoslavije so jo sprejeli, skupaj z njenimi člani so odšli v borbo proti okupatorju, ki si jih je želel podrediti, z bombardiranjem mest, vkorakanjem vojaških enot, z represalijami, požiganjem, z izgoni v taborišča.

V teh težkih trenutkih, ki so jih doživljali ljudje ob začetku vojne, je 10. aprila generalni sekretar KPJ sklical sejo CK KPJ, kjer je bilo sklenjeno, da bo partija vodila boj proti okupatorjem. Ustanovljen je bil vojaški komitej, Tito pa je bil izvoljen za predsednika. Ponovno posvetovanje je bilo meseca maja, ko je Tito poudaril, da se mora KPJ aktivno pripravljati za vstajo, ter jo skupaj s tistimi, ki so se pripravljali boriti proti okupatorju začeti z manjšimi odpori in sabotажami. Po tem posvetovanju Tito zapusti Zagreb in odide v Beograd, od tu je začel voditi priprave na oboroženo vstajo. Od tu je bil poslan proglas na splošno ljudsko vstajo, za osvoboditev in ustanovitev nove Jugoslavije.

TATJANA POLACH